

JĘZYKOWA KREACJA DOMÓW WIELKICH POLAKÓW W „OPOWIEŚCIACH BARBARY WACHOWICZ”. CZĘŚĆ II: H. SIENKIEWICZ I S. ŻEROMSKI – WIELCY PROZAICY

Wprowadzenie

Niniejszy artykuł to druga publikacja z cyklu zamieszczanego na łamach czasopisma „Język – Szkoła – Religia” (zob. też Drozd 2019). Tematem każdej z nich jest analiza językowej kreacji domów innych bohaterów².

Dom to przestrzeń najbliższa człowiekowi i jego miejsce schronienia przed światem zewnętrznym. Ta jego podstawowa funkcja została na przestrzeni wieków rozbudowana o wiele innych ról, które człowiek przypisuje domowi (Kopaliński 2007, s. 64). Celem niniejszego artykułu jest opis kreacji domów wybranych polskich prozaików: Henryka Sienkiewicza i Stefana Żeromskiego, ukazanych w serii „Opowieści Barbary Wachowicz”.

Biografka przekonuje czytelnika, że wychowanie młodego człowieka w dworcu szlacheckim kształtuje w nim postawę wzorowego obywatela i patriotę³. Tych dwóch wielkich Polaków łączy szlacheckie pochodzenie, pojmowanie pisarstwa jako roli kształtującej narodową tożsamość, a różnią sposób bycia i czasy, w których żyli. Badaniom poddano zatem językową kreację domów wielkich prozaików. Są to miejsca zamieszkania bohaterów o przybliżonych biografjach; w opowieściach B. Wachowicz przypisano im podobną funkcję i do ich kreacji wykorzystano podobny repertuar środków językowych.

---

¹ joanna.drozd@interia.pl

² Pierwszy artykuł (Drozd 1019) został poświęcony kreacji domów A. Mickiewicza i J. Słowackiego.

³ Na temat wychowawczej roli domu w życiu bohaterów Barbary Wachowicz pisałam też w artykule *Modlitewne świadectwa wojny i niewoli* (Drozd 2014, s. 122). Na potrzeby niniejszej pracy zagadnienie to zostało przeorganizowane i poszerzone.

W niniejszym artykule przedmiotem analizy będzie dom w znaczeniu ‘miejsce, w którym się mieszka’ (WSJP), w tekstach B. Wachowicz rozumiane jako dwory, mieszkania i zajmowane pokoje hotelowe. Domy te pełnią istotną funkcję w kreowaniu biografii pisarzy. Mówiąc o domu rodzinnym bohatera, pisarka używa najczęściej w „Opowieściach” synonimicznej nazwy *dwór*, a także jego deminutywnej formy *dworek*.

Na badany korpus tekstów składają się cztery pozycje z serii „Opowieści Barbary Wachowicz” o wielkich Polakach: *Marie jego życia* (MJŻ), *Dom Sienkiewicza* (DS), *Malwy na lewadach* (MnL), *Ciebie jedną kocham. Tropami Stefana Żeromskiego w „najściślejszej ojczyźnie”* (CJK), a także nowy tom z 2017 r. pt. *Wielcy Polacy w Ojczyźnie, Szkocji, Italii, Szwajcarii. Fryderyk Chopin w Ojczyźnie i Szkocji, Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, Zygmunt Krasiński, Cyprian Kamil Norwid, Stefan Żeromski w Italii i Szwajcarii. Malwy na lewadach I* (WPwOSIS).

W niniejszym artykule analizie poddano kreacje językowe domów Henryka Sienkiewicza i Stefana Żeromskiego. Wachowicz uwzględniła zarówno ich domy dzieciństwa – wszystkie lub niektóre – jak i przynajmniej niektóre domy własne⁴.

Opowieści biograficzne B. Wachowicz są utworami narracyjnymi stanowiącymi kombinację mowy „własnej” (narratora) i wypowiedzi „cudzych”, przytaczanych w różnych kontekstach. Pisarka graficznie odróżnia te rozmaite sposoby kreacji świata przedstawionego, chociaż nie w pełni konsekwentnie. Cytowane wypowiedzi świadków współczesnych i świadków z epoki wyróżnia kursywą lub opatruje cudzysłowem, nie zawsze wskazując źródła, z którego dane cytaty pochodzą. Czasem przytacza też całe dialogi z bohaterami spotkanymi na reporterskim szlaku. Te różne sposoby opisu domu wzajemnie się przenikają i uzupełniają, tworząc jednolity tekst opowieści biograficznej pisanej przez B. Wachowicz swoimi i cudzymi słowami.

Narracja nie jest monologiem biegnącym równoległe do wypowiedzi prezentowanych postaci, lecz mową zorientowaną na te wypowiedzi, tworzącą wraz nimi rozmaite połączenia. W opowieściach B. Wachowicz monolog odautorski integrujący materiał znaczeniowy jest przeplatany przez wielość współistniejących cudzych głosów, które łączą się, przenikają, aktualizując w wypowiedzi prozatorskiej szereg równorzędnych planów semantycznych (Sławiński 1998, s. 107).

Kreacja domów prozaików w utworach B. Wachowicz to nieustający wybór między wieloma perspektywami oglądu domu, od wyboru perspektywy współ-

---

⁴ W badaniach przyjęto, za Jolantą Kowalewską-Dąbrowską, dwudzielny podział na dom rodzinny i dom własny. Pojęcie *dom rodzinny* odnosi się do domów, w których urodzili się i dorastali bohaterowie „Opowieści Barbary Wachowicz”. *Dom własny* to miejsce, w którym bohaterowie zamieszkali po opuszczeniu domu rodzinnego, na ogół gdy założyli własne rodziny. Nie dla wszystkich postaci stanowi go dom małżeński; nie jest tak w wypadku Juliusza Słowackiego i Fryderyka Chopina (Kolwalewska-Dąbrowska 2016, s. 117–129).

czesnej lub historycznej, poprzez wybór tego, czyimi oczyma dom oglądamy, po wybór stopnia ogólności oglądu: od najbardziej ogólnej perspektywy opisu domu widzianego w jego zewnętrznym otoczeniu miasta lub ogrodu po zbliżenia na detale architektoniczne i elementy wyposażenia wnętrza. Perspektywę historyczną reporterka-narratorka buduje, posługując się źródłami z epoki, a współczesną opowieść tworzy z udziałem świadków – bohaterów reportażu. Zawsze jednak ostatecznym kryterium wyboru zarówno we własnej narracji, jak i w wypadku cytowanego fragmentu tekstu źródłowego czy kształtu wprowadzonych do tekstu wypowiedzi osób napotkanych na reporterskim szlaku pozostaje punkt widzenia autorki opowieści. To punkt widzenia B. Wachowicz jest czynnikiem decydującym o kształcie obrazu domu wykreowanego na kartach analizowanych tomów „Opowieści”.

W niniejszym artykule posłużono się metodą badania językowej kreacji obrazu świata wpisanego w tekst⁵.

Podejście strukturalne przejawia się natomiast w porządkowaniu odtwarzanej wizji domu wpisanej w badane teksty według organizujących ją leksemów, nazywających domy, ich części oraz ich otoczenie. Nazwy te traktowane są jako centra całych fragmentów deskrypcji, które ilustrują sposób kreacji domów w analizowanych opowieściach. Ekskserpowane z książek tej serii są zatem całe fragmenty tekstu, a nie tylko pojedyncze leksemy⁶.

Domy Henryka Sienkiewicza jako bohaterowie opowieści

Obraz domów Henryka Sienkiewicza współtworzą dwa typy opisów: pierwszy stanowią opisy, w których dom jest miejscem akcji fabularyzowanych opowieści biograficznych osadzonych w czasie życia Sienkiewicza; do drugiego należą deskrypcje, w których dom to nie tylko przestrzeń, w jakiej rozgrywa się reportażowa wędrówka, ale także samodzielny bohater opowieści.

Autorka odwiedza wszystkie miejsca, które opisuje w swoich tekstach, i te dwie perspektywy opisu domu przenikają się wzajemnie, tworząc razem swoisty typ narracji. Kreacje domów Sienkiewicza wylaniają się z wielogłosu różnych nadawców, od głosu samego pisarza, przez relacje jego przyjaciół, współczesnych mu dziennikarzy oraz jego dzieci i wnuków, po słowa narratorki jako reporterki odwiedzającej miejsca pamiętające autora *Krzyżaków*.

Toteż w badanych tekstach znajdują się opisy domów, w których ujawnia się perspektywa B. Wachowicz, np. w opisie Oblęgorka z czasu, kiedy biografka autora *Trylogii* odwiedziła go z kamerą, zbierając materiał do programu telewizyjnego.

⁵ Szerzej na ten temat pisałam w poprzednim numerze czasopisma (Drozd 2019).

⁶ O tym też pisałam w poprzednim numerze czasopisma (Drozd 2019).

zynego poświęconemu Sienkiewiczowi. Czasem jest to dom-muzeum, a niekiedy już tylko nieokreślone bliżej miejsce, które po domu Sienkiewiczów zostało. Wizyta w miejscu, w którym urodził się, żył i pracował Sienkiewicz, pozwala autorce snuć opowieść, w której dom ożywa i staje się przestrzenią literacką, gdzie toczy się biograficzna opowieść osadzona w czasie życia pisarza. Do zbudowania kreacji Sienkiewiczowskiego domu pisarka wykorzystuje także wiele tekstów źródłowych, m.in. autentyczne notatki prasowe z epoki, a czas narracji to wzajemnie się przenikające czasy autora *Trylogii* i współczesność B. Wachowicz, co pisarka ujawnia, używając m.in. czasu przeszłego przy wprowadzeniu cytatu źródłowego („zachwycił się Oblęgorkiem «Czas»”).

B. Wachowicz cytuje też fragmenty listów Henryka Sienkiewicza, kierowanych m.in. do Stanisława Witkiewicza; tym razem posługuje się czasem teraźniejszym (*urządza, biegnie*), budując narrację unaoczniającą.

Przeplatają się więc w badanych tekstach różne perspektywy opisu: po pierwsze – dom oglądany współcześnie przez B. Wachowicz, kiedy wędruje ona szlakiem bohatera i odwiedza te miejsca; po drugie – dom widziany oczyma autorów cytowanych przez biografkę tekstów źródłowych, wprowadzanych do *Marii jego życia* i *Domu Sienkiewicza*; po trzecie – dom we wspomnieniach spotkanych na szlaku wędrowki ludzi, np. potomków noblisty. Wachowicz sięga po listy samego pisarza, po współczesne mu wypowiedzi prasowe, wykorzystuje również cytaty z dzieł literackich autora *Trylogii*. Biografka graficznie zaznacza te różne kreacje świata przedstawionego, chociaż nie w pełni konsekwentnie. Cytowane wypowiedzi wyróżnia kursywą lub opatruje cudzysłowem, nie wskazując jednak źródła, z którego dane przytoczenia pochodzą. Te różne sposoby opisu domu wzajemnie się przenikają i uzupełniają, tworząc jednolity tekst opowieści pisanej przez B. Wachowicz swoimi i cudzymi słowami. Autorka sięga też do twórczości Sienkiewicza, np. sugeruje, że dwór w Burcu był dla pisarza inspiracją do wykreowania miejsca akcji w *Hani* i *Potopie*. Dziś zabudowań w Burcu już nie ma, dlatego też B. Wachowicz, opisując tę przestrzeń życia noblisty, wykorzystuje fragmenty jego powieści.

Na kreację domów Sienkiewicza składają się 94 fragmenty, wśród których dominują głos odautorski B. Wachowicz (37 fragmentów) i podpisy pod zdjęciami także jej autorstwa (8 fragmentów), uzupełnione cytatami ze słów Henryka Sienkiewicza (26 fragmentów). Ponadto opisy domów znajdują się w dwu relacjach prasowych bez podanego tytułu, w jednej relacji w gazecie „Czas”, w dwu fragmentach utworów reporterki Moniki Warneńskiej, w dwu wypowiedziach dziennikarki Elżbiety Jaworowicz, w pięciu przytoczeniach słów Marii Sienkiewicz, wnuczki H. Sienkiewicza, w trzech fragmentach wspomnień najstarszej prawnuczki pisarza, Hanki, w dwu fragmentach opowieści mieszkańców wioski, a także w pojedynczych wypowiedziach Zuzanny Sienkiewiczowej (synowej pisarza), Jadwigi (najstarszej wnuczki Sienkiewicza), Zuzanny Sienkiewicz

(wnuczki pisarza), łączniczki AK i Edwarda Krasińskiego (przyjaciela pisarza).

Częstkowych informacji o wnętrzu dworu prababki i babki, w którym urodził się Sienkiewicz, dostarczyły też pisarce pamiętniki Prota Lelewela⁷. Wnętrze małżeńskiego mieszkania Sienkiewiczów w Warszawie czytelnik poznaje na podstawie przywołanych fragmentów listów pisarza do przyjaciela – Stanisława Witkiewicza⁸.

O Obłęgorku – domu, który był darem narodowym dla pisarza – czytelnik dowiaduje się z wypowiedzi odautorskich, listów H. Sienkiewicza do najbliższych, tekstów prasowych ukazujących się za życia noblisty, a także ze wspomnień wnuczki – Marii Sienkiewicz. Pałacyk w Obłęgorku ukazany został zatem w różnych perspektywach czasowych: dawnej – z 1900 r., kiedy H. Sienkiewicz otrzymał go w darze od społeczeństwa z okazji 25-lecia pracy literackiej – oraz współczesnej, od pierwszych lat powojennych, które czytelnik poznaje z relacji wnuczki i prawnuczki Sienkiewicza, po opis domu-muzeum, po którym oprowadza czytelnika jego kustoszka. Pisarka przywołuje też fragmenty wypowiedzi Elżbiety Jaworowicz, ukazując współczesny obraz dworu w Obłęgorku.

W „Opowieściach” autorka kreuje i dokładnie opisuje trzy domy Henryka Sienkiewicza: dwór w Woli Okrzejskiej – miejsce narodzin pisarza, pałac w Obłęgorku, a także małżeńskie mieszkanie w Warszawie. W badanych tekstach przywołuje również domy, w których Sienkiewicz mieszkał w dzieciństwie: dwory w Woli Okrzejskiej, w Wężyczynie, w Burcu, w Grabowcach i w Woli Gułowskiej oraz mieszkanie w kamienicy na warszawskiej Pradze. Te miejsca zamieszkania małego Sienkiewicza nie zostały w analizowanych opowieściach biograficznych opisane; B. Wachowicz nie podaje informacji na temat ich wyglądu zewnętrznego ani wewnątrz. W *Mariach jego życia* autorka zamieszcza tylko wzmianki o dworze w Wężyczynie, cytując pisarza, który wspomina rodową wioskę: „[...] po dokonaniu działów rodzinnych rodzice moi przenieśli się w Stanisławowskie, gdzie posiadali wioskę Wężyczyn” (MJŻ, s. 71). Również pisząc

---

⁷ B. Wachowicz, kreując obraz dworu w Woli Okrzejskiej należącej do rodu Cieciszowskich, z którego pochodziła matka autora *Potopu*, Stefania Cieciszowska, powołuje się na *Pamiętniki i dziariusz naszego domu* autorstwa Prota Lelewela, brata Joachima Lelewela (MJŻ, s. 22).

⁸ Stanisław Witkiewicz (1851–1915) – ojciec Stanisława Ignacego, malarz, krytyk i pisarz. Studiował w Petersburgu (1868–1971) i Monachium (1872–1973); do 1890 r. przebywał w Warszawie, później zamieszkał w Zakopanem, a w latach 1904–1905 i 1908–1915 – w Lovranie. Malował sceny powstańcze, nastrojowe pejzaże, głównie tatrzańskie; był twórcą i popularyzatorem stylu zakopiańskiego w budownictwie. Wspólnie z artystami ludowymi zaprojektował kilka budowli, m.in. willę Pod Jedłami w Zakopanem (1896) i kaplicę w Jaszczurówce (1908). W latach 1884–1887 był współredaktorem „Wędrowca”. Uznaje się go za jednego z twórców nowoczesnej krytyki artystycznej w Polsce (NE PWN 1996, t. 6, s. 811).

o majątku w Grabowcach, narratorka powołuje się na słowa pisarza: „Dziecinne lata spędziłem w przyległym majątku Grabowcach” (MJŻ, s. 70).

Wolę Okrzejską – miejsce narodzin Henryka Sienkiewicza – autorka opisuje z perspektywy swojej współczesności. Ukazuje zrekonstruowany dwór-muzeum, w którym wygłaszane są naukowe referaty, czyniące w jej przekonaniu dom Sienkiewicza zbyt elitarnym.

Dwory w Woli Okrzejskiej, Burcu, Wężyczynie, Grabowcach, Woli Gułowskiej, a także mieszkanie w kamienicy na Pradze to domy dzieciństwa, natomiast pałac w Oblęgorku i warszawskie małżeńskie mieszkanie to domy własne pisarza. Pisarka nie podaje w opowieściach biograficznych o autorze *Trylogii* nazwy ulicy, przy której znajdowało się małżeńskie mieszkanie Sienkiewiczów, ale je opisuje.

Najwięcej miejsca autorka poświęca pałacowi w Oblęgorku. To jedyny dom noblisty, który w badanych tekstach ma pełen opis, dotyczący zarówno jego wyglądu zewnętrznego, jak i wnętrza. Oblęgorek ukazany jest w jego dzisiejszym kształcie – muzeum pisarza, ale opisy tego dworu zajmują też najwięcej miejsca w tych fragmentach narracji, kiedy akcja opowieści biograficznych przenosi się do czasów Sienkiewiczowskich. Opisowi domu w Oblęgorku pisarka poświęciła cały rozdział opowieści *Dom Sienkiewicza* – pt. *Babie lato w Oblęgorku*; ponadto liczne fragmenty cząstkowych deskrypcji rozrzucone są na wielu stronach tego utworu. Natomiast w książce *Marie jego życia* opisy Oblęgorka to już tylko krótkie fragmenty zamieszczone na dwu stronach.

Pozostałe domy Sienkiewicza ukazane są jedynie fragmentarycznie, poprzez opisy fragmentów budowli i/lub wnętrza, np. opis wystroju wnętrza dworu w Woli Okrzejskiej i małżeńskiego mieszkania w Warszawie czy opis miejsca położenia dworu w Burcu.

Z ciekockiego dworu do Zamku Królewskiego w Warszawie

Opisy domów i mieszkań Stefana Żeromskiego zajmują ważne miejsce w dwu opowieściach biograficznych Barbary Wachowicz: w *Malwach na lewadach* (a także w wydanej w 2017 r. publikacji pt. *Wielcy Polacy w Ojczyźnie, Szkocji, Italii, Szwajcarii. Malwy na lewadach 1⁹*) oraz w książce „Ciebie jedną kocham”. *Tropami Stefana Żeromskiego w „najściślejszej ojczyźnie”*, zatytu-

---

⁹ Opublikowana w 2017 r. książka *Wielcy Polacy w Ojczyźnie, Szkocji, Italii, Szwajcarii. Malwy na lewadach 1* stanowi powtórzenie tego samego tekstu, który ukazał się we wcześniejszych wydaniach *Malw na lewadach* nakładem tej samej Oficyny Wydawniczej Rytm w Warszawie. Jeśli jako źródło cytatu lub przywołania podane są dwie książki, oznacza to, że w WPwOSI B. Wachowicz autocytuje swój tekst opublikowany wcześniej w MnL; numery stron oznaczają lokalizację cytatu w obu tekstach.

lowanej cytatem zaczerpniętym z trzynastego tomu *Dzienników* Żeromskiego z 1889 r. Słowa pisarza utrwalone w drugiej części podtytułu – w „*najściślejszej ojczyźnie*” – pochodzą natomiast z jego rozprawy pt. *Snobizm i postęp*. Swoją *najściślejszą ojczyzną* autor *Snobizmu i postępu* nazywa tu dolinę u stóp Łysicy, a B. Wachowicz właśnie te słowa traktuje jako klucz do jego biografii i w dotyczących go opowieściach biograficznych kładzie nacisk właśnie na urodę ziemi, którą ukochał (CJK, s. 10).

Książka *Ciebie jedną kocham* obejmuje opisy dwóch rodzinnych domów autora *Szyzyfowych prac* – w Strawczyni i Ciekotach – a także zawiera krótką informację o otoczeniu domu własnego pisarza w Nałęczowie oraz wzmiankę o mieszkaniu, które zajmował on w Zamku Królewskim w Warszawie. Natomiast w *Malwach na lewadach* (a także w publikacji pt. *Wielcy Polacy w Ojczyźnie, Szkocji, Italii, Szwajcarii. Malwy na lewadach I*) narratorka opisuje mieszkanie wynajmowane przez twórcę *Popiołów* w „domu szklarza” w Rapperswilu i wspomina o mieszkaniu hotelowym we Florencji, w którym zamieszkiwał on przez rok. Deskrypcja hotelu na Capri, w którym Żeromski zatrzymał się na dwa miesiące z synem Adamem, dotyczy przede wszystkim otoczenia budynku. Reporterka przytoczyła słowa pisarza, czytelnik wie zatem, jak postrzegał to miejsce autor *Przedwiośnia*, ale bardziej szczegółowo przedstawiła budynek i jego wnętrze ze współczesnej perspektywy, kiedy odwiedziła hotel, który nadal działa, chociaż pod inną nazwą.

W opowieściach biograficznych B. Wachowicz poświęconych Stefanowi Żeromskiemu łącznie opisanych zostało siedem domów pisarza: dwa rodzinne i pięć własnych. Deskrypcja domów autora *Ludzi bezdomnych* jest rozproszona na wielu stronach tych dwóch (z przedrukiem – trzech) tekstów, ale tworzy spójny obraz. W analizowanej serii brak natomiast opisu domu w Konstancinie oraz mieszkań w Warszawie (wyjątek stanowi mieszkanie w Zamku Królewskim), a także kwatery w Zakopanem.

Obraz domów autora *Puszczy Jodłowej*, podobnie jak wizerunki domów innych wielkich Polaków, współkreują w analizowanych tekstach dwa typy opisów: pierwsze odnoszą się do miejsca akcji fabularyzowanych opowieści biograficznych osadzonych w czasie współczesnym Żeromskiemu, a nawet go poprzedzającym (o jedno pokolenie), drugie oddają ich obecny stan. Autorka opowieści odwiedziła wszystkie miejsca, które opisuje, i – zainspirowana wizytą w budynkach związanych z pisarzem – wprowadziła w tok narracji historyczną gawędę biograficzną, toteż obie perspektywy opisu się przenikają. Ze współczesnej sobie perspektywy reporterka ukazuje także urodę ziemi kieleckiej. Wizyta w rodzinnych stronach autora *Puszczy Jodłowej* pozwoliła autorce kreować opowieść o okolicach, które pisarz nazywa *najściślejszą ojczyzną*.

Deskrypcje te znajdują się w 83 rozproszonych fragmentach, zawartych w dwóch (z przedrukiem – trzech) wymienionych opowieściach biograficznych.

Obraz domów Stefana Żeromskiego tworzą przede wszystkim teksty narracji i podpisy pod zdjęciami autorstwa samej B. Wachowicz. W obręb opisowych partii narracyjnych wplecionych zostało także wiele cytatów przejętych z różnych źródeł.

Stosunkowo często wprowadza reporterka do swych opowieści opisy domów stworzone przez samego Żeromskiego (32 cytaty), które przytacza za *Dziennikami* (28 cytatów), listami do żony Oktawii (2 cytaty) i *Wspomnieniami o Adamie Żeromskim* (2 cytaty).

Pisarka wykorzystała także relacje innych osób związanych z pisarzem, m.in. Zygmunta Wasilewskiego¹⁰ (1 cytat) czy Stanisławy i Antoniego Rostkowskich, ostatnich dziedziców „Żeromszczyzny” (4 cytaty). W językowej kreacji domów autora *Dziejów grzechu* znaczącą rolę odgrywają też świadectwa epistolarne z epoki. Poza wspomnianymi już listami Żeromskiego¹¹ cennym materiałem źródłowym, który dostarcza informacji o wyglądzie mieszkania w Szwajcarii, jest list Bolesława Prusa adresowany do żony, napisany podczas jego wizyty w Rapperswilu w czerwcu 1895 r. na zaproszenie Oktawii Żeromskiej (1 cytat).

Ciekawym zabiegiem pisarskim jest kreacja dworu w Ciekotach, stworzona przez B. Wachowicz na podstawie akt dostępnych w archiwum kieleckim i radomskim (akta dotyczące się dzierżawy Woytostwa Ciekoty i akta Woytostwa Oszczywilk) oraz typując z księgi parafialnej w Leszczynach (6 cytatów), a także listu Moniki Gosławskiej z 1823 r. adresowanego do Wysokiej Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji. Na podstawie tych dokumentów biografka kreuje obraz tego domu w okresie, gdy dzierżawcą majątku był Maksymilian Gosławski, i przekonuje czytelnika, że nie zmienił się on w późniejszych czasach, kiedy zamieszkał w nim z rodzicami Stefan Żeromski. Celowym anachronizmem jest także opis wnętrza domu Maksymiliana Gosławskiego na podstawie pamiętnika, który dotyczył innego dziewiętnastowiecznego dworku, znajdującego się w Ociesękach

¹⁰ Zygmunt Wasilewski (1865–1948) – publicysta i krytyk literacki, redaktor pism: „Głos” (1895–1899) „Słowo Polskie” we Lwowie (1902–1915), „Gazeta Warszawska” (1918–1925), „Myśl Narodowa” (1925–1935). Należał do czołowych działaczy i ideologów Narodowej Demokracji – od 1930 r. był senatorem (NE PWN 1996, t. 6, s. 666). Uczęszczał wraz ze Stefanem Żeromskim do gimnazjum w Kielcach. Wasilewski i Żeromski spotkali się potem w warszawskiej redakcji „Głosu”, która wydrukowała jedną z pierwszych nowel Żeromskiego – *Psie prawo* (1889). W latach 1892–1894 Wasilewski wraz z Żeromskim opiekował się biblioteką w Muzeum Polskim w Rapperswilu (WPwSIS 2017, s. 210).

¹¹ Opis rodzinnej miejscowości autora *Popiołów* zawiera jego list adresowany do narzeczonej z 21 maja 1892 r. (1 cytat), umieszczony przez Wachowicz także w podpisie pod fotografią. Biografka cytuje również list Żeromskiego do Oktawii pisany podczas jego pobytu we Florencji (2 cytaty), w którym informuje on żonę o swoim hotelowym mieszkaniu.

(4 cytaty). Pisarka nie wymienia imienia i nazwiska autora pamiętnika, umieszcza tylko w tekście odautorski komentarz: „Szczęśliwie zachował się w pewnym niewieścim pamiętniku z Kielecczyny opis dziewiętnastowiecznego dworku w oddalonych o kilkanaście kilometrów od Ciekot Ociesękach” (CJK, s. 78).

Najwięcej miejsca B. Wachowicz poświęciła dworowi w Ciekotach. W stworzonej przez nią językowej kreacji obejmującej siedem domów Żeromskiego jest to jedyny budynek, który ma pełen opis z zewnątrz i wewnątrz. Pozostałe domy pisarza ukazane są jedynie częściowo, poprzez opisy fragmentów tych budowli lub/i tylko niektórych elementów architektonicznych albo wyposażenia.

Najmniej dokładne są w badanym korpusie tekstów opisy domu w Strawczyźnie, mieszkania hotelowego we Florencji i mieszkania na Zamku Królewskim w Warszawie. Zwraca uwagę zwłaszcza fakt, że żadnych informacji o wyglądzie zewnętrznym i na temat wnętrza nie zawiera deskrypcja dworu w Strawczyźnie, mimo że właśnie ten dwór pełni w opowieściach B. Wachowicz funkcję symboliczną – jako miejsce narodzin pisarza, a także modelowy dom rodzinny, w którym wychowuje się Polaków, patriotów walczących o wolność ojczyzny.

W analizowanych tekstach brak również deskrypcji zewnętrznej bryły i wnętrza domu autora *Ludzi bezdomnych* w Nałęczowie. Pisarka odwołuje się tylko do opisu jego otoczenia utrwalonego w publikacji Stefana Żeromskiego pt. *O Adamie Żeromskim – wspomnienie*. Natomiast w opisie mieszkania w Rapperswilu reporterka wymienia jedynie nieliczne elementy architektoniczne i konstrukcyjne oraz przedstawia widok rozpościerający się z okna.

Wiele uwagi poświęciła natomiast biografka miejscom, w których niegdyś stały dwory w Strawczyźnie i w Ciekotach, koncentrując się na opisie krajobrazu.

Pisarka to ukochane przez Żeromskiego miejsce, gdzie stał niegdyś dwór, oraz jego otoczenie nazywa *Żeromszczyzną*, objaśniając ten neosemantyzm jako odnoszący się do skrawka ziemi u stóp góry Radostowej we wsi Ciekoty w Górach Świętokrzyskich (Wachowicz 2013, s. 194). W SJPDor pod hasłem *żeromszczyzna*, opatrzonym kwalifikatorem „zwykle ironicznie”, zamieszczono definicję: ‘to, co jest charakterystyczne dla twórczości, postawy i ideologii Żeromskiego’. Jeszcze inaczej to pojęcie rozumie A. Hutnikiewicz, odnosząc je do stylu pisarza. Wachowicz zatem nadaje temu wyrazowi nowe znaczenie, różnicując przy tym nowy leksem poprzez zastosowanie wielkiej litery oraz zmieniając wartościowanie tego pojęcia z ironicznego na podniosłe.

W opowieściach B. Wachowicz brak informacji na temat wyglądu mieszkania Stefana Żeromskiego w Zamku Królewskim w Warszawie. W książce *Ciebie jedną kocham* pisarka wspomina tylko jeden element konstrukcyjny tego domu, mianowicie *okno*. Istotną rolę przypisała w tej deskrypcji również Wiśle, na którą rozpościerał się widok z tego okna. Wykorzystując ulubiony topos natury-świadka, autorka podkreśla związek pisarza z rzeką, której poświęcił on jeden z utworów i na którą patrzył w ostatnich chwilach swego życia.

Sposoby językowej kreacji domów prozaików w „Opowieściach Barbary Wachowicz”

Kreując domy Sienkiewicza, B. Wachowicz posługuje się różnymi środkami językowymi. W badanym materiale językowym zwraca uwagę bogaty zbiór nazw domu. Leksem *dom* – nazwa najbardziej ogólna – pojawia się 17 razy, najczęściej w narracji odautorskiej, ale także kilkakrotnie w cytowanych wypowiedziach Henryka Sienkiewicza i Anny z Sienkiewiczów Dziewanowskiej, we wspomnieniach łączniczki AK¹², która w 1946 r. opublikowała na łamach „Głosu Wielkopolskiego” swoje wojenne wspomnienia z Oblęgorka, oraz w wypowiedziach Mary, czyli Marii Sienkiewicz, wnuczki pisarza.

Rzadkie deminutivum *domek* (2 użycia) występuje jedynie w przytoczonych przez narratorkę cytatach z pieśni Stanisława Moniuszki i słów Walerego Przyborowskiego¹³.

Najczęstszym synonimem nazwy *dom* jest rzeczownik *dwór* (8 użyć), występujący w wypowiedziach narratora, a także we fragmentach tekstów prasowych z czasów, w których żył pisarz, oraz w przywołanej wypowiedzi Moniki Warneńskiej. Deminutivum *dworek* (2 użycia) pojawiło się w wypowiedzi narratora i M. Warneńskiej. Pozostałe leksemy nazywające domy Sienkiewicza to: *siedziba* (3 użycia w wypowiedzi H. Sienkiewicza, narratorki i w adnotacji w prasie), *pałac* (1 użycie w tekście narratora), deminutivum *pałacyk* (3 użycia w tekście narratora, Sienkiewicza i w cytacie z „Czasu”), *kasztel* (2 użycia w wypowiedziach Sienkiewicza), *rezydencja* (1 użycie w cytacie z Sienkiewicza), *mieszkanie* (2 użycia w przytoczeniach słów Sienkiewicza).

Rzeczownik *dom* odnosi się do wszystkich opisywanych przestrzeni mieszkalnych; *mieszkanie* – tylko do warszawskiego lokum pisarza; *dwór* – do domów w Woli Okrzejskiej, w Burcu i w Oblęgorku; *kasztel* i *rezydencja* – użyte ironicznie przez samego pisarza – tylko do Oblęgorka.

W kreacji tych kilku domów Sienkiewicza ważne miejsce zajmują opisy zarówno domu jako całości architektonicznej, jak i jego części, pomieszczeń i wyposażenia wewnątrz. W badanych tekstach pojawiają się m.in. informacje o materiałach, z których zbudowano dwory Sienkiewicza. Podstawowy budulec,

¹² B. Wachowicz nie podała w *Domu Sienkiewicza* imienia i nazwiska bohaterki, poinformowała tylko czytelnika, że „w 1946 roku młoda dziewczyna, łączniczka AK okręgu kieleckiego, opublikowała na łamach «Głosu Wielkopolskiego» swoje wojenne wspomnienia z Oblęgorka” (DS, s. 26). Pisarka nie umieściła w swej publikacji dokładniejszych przypisów na temat cytowanej wypowiedzi łączniczki.

¹³ Walery Przyborowski (1845–1913) – powieściopisarz, historyk i publicysta, uczestnik i historyk powstania styczniowego. Popularność zdobyły jego skierowane do młodości powieści historyczno-przygodowe o tematyce patriotycznej: *Bitwa pod Raszynem* (1881) i *Szwedzi w Warszawie* (1901) (NE PWN 1996, t. 5, s. 380).

z którego wykonano rodzinny dwór pisarza, to *modrzew*: „Może przetrwały w modrzewiowym dworze dzieła botaniczne...” (MJŻ, s. 25). Przymiotnik *modrzewiowy* konotuje skojarzenia z ciągłością i trwaniem, potwierdzone przez ilustrację przykładową zamieszczoną w słowniku przy drugim znaczeniu tego wyrazu – ‘zbudowany, wykonany z drewna modrzewia’: „Budowle modrzewiowe mogą przetrwać całe wieki” (SJP PWN). Tych konotacji pozbawiona jest cegła – materiał budowlany związany raczej z miastami niż ze stereotypowym polskim dworem, nasuwający skojarzenia z nowoczesnością i postępem. Lekssem *modrzew* pojawia się także w słowach śpiewanych przez „Lutnię”: „Cichy domku modrzewiowy / Otoczony cieniem drzew...” (DS, s. 10), dzięki temu odwołuje się do symboliki polskiego dworu, który daje schronienie jego mieszkańcom, zapewnia spokój i bezpieczeństwo, usadowiony jest w otoczeniu drzew, co podkreśla związek człowieka z naturą.

W opisach domów Sienkiewicza wymieniane są także różne elementy architektoniczne i konstrukcyjne budynków oraz znajdujące się w nich instalacje, przy czym każda z nazw tych komponentów pojawiła się w badanych tekstach tylko raz. W *Domu Sienkiewicza i Mariach jego życia* Wachowicz wymienia następujące elementy konstrukcyjne, elementy architektoniczne domów i instalacje: *weranda, wieżyczki, dach, ściany, próg, drzwi, mury, podłoga, parkiety, kanalizacja*. Kreując obrazy różnych domów, B. Wachowicz wybiera zbliżenie na inny szczegół, w każdym opisie domu eksponuje inne elementy, co nadaje tym kreacjom indywidualnego charakteru.

Opisy domów prowadzą czytelnika do wnętrza pałacyku w Oblęgorku oraz mieszkania w Warszawie i chociaż nie są to zawsze pełne deskrypcje wszystkich pomieszczeń, to w badanym materiale językowym pojawia się kilka ich nazw: *salon* (7 użyc), *salonik* i *pokój* (2 użycia): *pokój Babuni, pokój Dzinki, pokoje, sień* (1), *gabinet* (2), *pracownia* (1), *kuchnia* (1), *strych* (1), *apartamenty* (1), *sala jadalna* (1). Niektóre z tych pomieszczeń zostały przez B. Wachowicz szczegółowo opisane, a pojawiające się w opisach nazwy przedmiotów zapełniających wnętrza kreują przestrzeń, która miała znaczący wpływ na kształtowanie się życiowych postaw pisarza.

W deskrypcji domu Henryka Sienkiewicza najwięcej informacji w rozrzuconych fragmentach tekstu dotyczących wystroju Oblęgorka znaleźć można w *Domu Sienkiewicza* i opisach wnętrza mieszkania pisarza zawartych w *Mariach jego życia*. Najmniej miejsca pisarka poświęciła dworowi w Woli Okrzejskiej. W badanym materiale tekstowym brakuje opisu jego wnętrza, a narratorka wspomina jedynie o *kufrze* z książkami znalezionym na strychu przez młodego Henryka (MJŻ, s. 47).

Ciekawą i różnorodną grupę tematyczną słownictwa, które posłużyło do opisu domów Sienkiewicza, stanowią też nazwy mebli i innych sprzętów domowych; zwracają uwagę zwłaszcza nazwy mebli pokojowych, współtworzące obrazy

pałacyku w Oblęgorku oraz warszawskiego mieszkania Sienkiewicza. Po dwa razy pojawiają się w zebranym materiale leksykalnym rzeczowniki: *biurko*, *garnitur mebli*, *krzesła*, *stół* (w tym jego forma deminutywna *stolik*), pojedynczo natomiast użyto słów: *łóżko*, *meble*, *stolik*, *kanapa* i *komoda*. Sprzęty domowe o funkcji dekoracyjnej znajdujące się w opisywanych domach to: *obrazy* (3 użycia), deminutywum *obrazek* (1 użycie), *dywan* (2 użycia), *ramy* (2), *kufel* (2) *broń*, *zdjęcie*, *portret*, *dypłomy* (1 użycie).

Kreując obrazy domów i mieszkań, w których – dłużej lub krócej – mieszkał Stefan Żeromski, B. Wachowicz posługuje się różnymi środkami językowymi. W zebranym i opisanym materiale leksykalnym przede wszystkim zwraca uwagę bogaty zbiór nazw domu.

Leksem *dom* – nazwa najbardziej ogólna i neutralna – pojawia się w opowieściach poświęconych Żeromskiemu 17 razy. Najczęściej – bo 12 razy – odnoszony bywa do rodzinnego domu pisarza w Ciekotach (11 razy w narracji odautorskiej i tylko 1 raz w cytowanych dokumentach). Ponadto nazwa ta wystąpiła 3 razy w deskrypcji mieszkania wynajmowanego w Rapperswilu (1 raz w wypowiedzi Żeromskiego, 2 razy w narracji odautorskiej) i 2 razy w opisie otoczenia domu w Nałęczowie (w narracji odautorskiej). Oprócz rzeczownika *dom* w opowieściach o Żeromskim spotykamy także jego derywat słowotwórczy, przymiotnik odrzeczownikowy *domowy* (2 użycia w pamiętnikach opisujących wnętrze dworu w Ocieskach, 1 raz w wypowiedzi odautorskiej w opisie dworu w Ciekotach).

Nieco tylko wyższą frekwencję – 20 użyc – ma rzeczownik *dwór* (11 razy w cytatach z pism Stefana Żeromskiego, 8 razy w relacji odautorskiej, jedno użycie w przytoczonym fragmencie pamiętnika). Częstość użycia tego wyrazu poświadcza wyjątkową rolę kreacji domów dzieciństwa pisarza, zwłaszcza w opowieści *Ciebie jedną kocham*. Ponadto B. Wachowicz kilkakrotnie użyła w narracji odautorskiej także innych dalszych synonimów słowa *dom*: *mieszkanie* (1 raz) i *hotel* (3 razy).

W zebranym materiale leksykalnym pojawiły się zatem stosunkowo liczne nazwy elementów budowlanych, architektonicznych i konstrukcyjnych oraz urządzeń: *drzwi* (4 użycia), *okna*, *dach*, *komin* (3 użycia), *kominek*, *ganek*, *ściana*, *podłoga* (1 użycie).

Tworząc obrazy różnych domów i mieszkań Żeromskiego, autorka *Ciebie jedną kocham*, podobnie jak w wypadku domów Sienkiewicza, wybiera zbliżenie na inny szczegół, w opisie każdego domu eksponuje inne elementy, co nadaje tym kreacjom indywidualny charakter i podporządkuje je autorskiej koncepcji biografii pisarza.

W badanych tekstach opis domu w Ciekotach prowadzi do jego wnętrza, które pisarka odtwarza na podstawie zachowanego opisu inwentaryzacyjnego dworu z czasów poprzednika ojca pisarza, Maksymiliana Gośławskiego, sugerując, że niewiele się on zmienił do czasu, kiedy zamieszkał w nim w dzieciństwie autor *Puszczy*

Jodłowej. Drobiazgowych informacji na temat wnętrza XIX-wiecznego dworu dostarczył reporterce także pamiętnik dotyczący dworu w miejscowości Ociesęki.

Ciekawą grupę semantyczną w analizowanym materiale leksykalnym stanowią nazwy mebli i innych sprzętów domowych. Na uwagę zasługują nazwy mebli pokojowych współtworzące obraz dworu w Ciekotach. Oprócz rzeczowników nazywających podstawowe meble, np. *stół, łóżko, ława, ławki*, do tej grupy należą nazwy sprzętów codziennego użytku, np. *butelka, flaszki, słój, atrament*, i ekwipunku do polowania: *broń, trąbka myśliwska, harapnik, torba i róg do prochu*.

B. Wachowicz odtwarza rzeczywistość językiem charakterystycznym dla przedstawianej postaci, tworzy obrazowe portrety bohatera, a także świata i środowiska, w którym żył. Prezentuje też wygląd tych miejsc – taki, jaki zachował się we wspomnieniach z czasów współczesnych bohaterowi, i taki, jaki jest on obecnie, w czasie jej wędrówek. Autorka stara się wyczerpująco dokumentować swoje spostrzeżenia; gdy relacjonuje swoje rozmowy z ludźmi, zawsze podaje informację, jak dana osoba wyglądała, jakie są jej powiązania z Żeromskim itp. (Jochymek 2004, s. 191–192).

Kreując dom rodzinny Stefana Żeromskiego w Ciekotach, pisarka odwołuje się przede wszystkim do stereotypu dworu polskiego, poczynając od opisu położenia dworu, zgodnego z założeniami dawnej architektury (dwór stał z dala od wsi, na wzgórku i nad wodą, zob. Pigoń 1980, s. 6), po przypisaną dworom polskim funkcję dydaktyczną (tu wzrastali wielcy Polacy, tu poznawali oni historię Polski i walk narodowowyzwoleńczych). Również w opowieści o Żeromskim dwór został ukazany jako obiekt, który daje przez stulecia schronienie mieszkańcom i gościom, a także – może nawet przede wszystkim – partyzantom. Stereotyp utrwalony w literaturze reporterka aktualizuje na dwa sposoby: pierwszy z nich to przywołanie typowych cech szlacheckiego polskiego dworu (np. białe ściany, ogród, staw, sad); drugi – czytelne dla wykształconego odbiorcy językowe aluzje literackie (niekiedy parafrazy literackie, czasem cytaty) do epopei narodowej i rozpowszechnionego przez nią wizerunku najbardziej stereotypowego literackiego dworu, czyli Soplicowa, np. „Był sad, «Takie były spory w one lata wśród cichej wsi kieleckiej, kiedy reszta świata w upale lipca 1826 z trwogą nasłuchiwała wieści z Petersburga»”.

Wnioski

Kreacja domów w „Opowieściach Barbary Wachowicz” jest głęboko zakorzeniona w polskiej kulturze i silnie związana ze światopoglądem pisarki, która wielokrotnie w wywiadach wyrażała swoje przekonanie o tym, że to rodzinny dom wyposaża człowieka w trwałe wartości oraz przygotowuje do służby ojczyźnie i drugiemu człowiekowi. To przeświadczenie o niezwykłej roli domu w życiu opisywanych pisarzy znacząco ujawniało się w sposobie kreowania ich domów.

W analizowane obrazy domów wpisany jest także topos *homo viator*. „B. Wachowicz wielokrotnie eksponuje w życiu antynomię wędrowania (szukania miejsca i celu w życiu) – domu polskiego, obcości, swojskości, obcego świata, nieatrakcyjnej rzeczywistości – marzenia o Polsce i swojskiej przyrodzie” – pisze R. Jochemek (2004, s. 143).

Bohaterowie opowieści autorki *Malw na lewadach* to wędrowcy, często zmieniający miejsce pobytu, szukający domu, w którym mogliby poczuć się szczęśliwi. W kreacji domów prozaików Wachowicz eksponuje tęsknotę za rodzinnym domem, przyrodą – ojczyzną, a kolejno opisywane domy kreowane są tak, aby czytelnik dostrzegł w nich zarówno obcość, jak i swojskość.

Poszukiwanie i założenie własnego domu/mieszkania przybiera zdaniem B. Wachowicz wymiar egzystencjalny, polegający na określaniu samego siebie i swojego miejsca na ziemi. Odnalezienie go czyni bohatera szczęśliwym, daje mu poczucie bezpieczeństwa. O ile Henrykowi Sienkiewiczowi udało się znaleźć rodzinną przystań w Oblęgorku, o tyle Stefan Żeromski w omawianych opowieściach biograficznych jest osobą tęskniącą za rodzinnym domem i niemogącą się do końca przystosować do warunków i miejsc, w jakich przyszło mu żyć.

Cechą badanych tekstów jest różnorodność form narracyjnych, co składa się na synkretyzm gatunkowy opowieści biograficznych B. Wachowicz, który ma znaczący wpływ na językową kreację badanego obrazu. Wynikiem językowej kreacji tak wielu miejsc zamieszkania jest wielowymiarowy obraz domów wielkich prozaików, pełniący w badanym cyklu różne ważne funkcje: poznawczą, edukacyjną, wartościującą i estetyczną.

Bibliografia

Literatura podmiotu

[CJK] Wachowicz B. (2008), *Ciebie jedną kocham. Tropami Stefana Żeromskiego w „najścisłej ojczyźnie”*, Warszawa.

[DS] Wachowicz B. (2000), *Dom Sienkiewicza*, Warszawa.

[MJŻ] Wachowicz B. (2008), *Marie jego życia*, Warszawa.

[MnL] Wachowicz B. (2000), *Malwy na lewadach*, Warszawa.

[WPwOSIS] Wachowicz B. (2017), *Wielcy Polacy w Ojczyźnie, Szkocji, Italii, Szwajcarii. Fryderyk Chopin w Ojczyźnie i Szkocji, Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, Zygmunt Krasiński, Cyprian Kamil Norwid, Stefan Żeromski w Italii i Szwajcarii. Malwy na lewadach I*, Warszawa.

Literatura przedmiotu

Drozd J. (2014), *Modlitewne świadectwa wojny i niewoli*, „Język – Szkoła – Religia” nr 1.

Drozd J. (2019), *Językowa kreacja domów wielkich Polaków w „Opowieściach Barbary Wachowicz”*. Część I: A. Mickiewicz i J. Słowacki – dwaj wieszcz, „Język – Szkoła – Religia” nr 4.

Hutnikiewicz A. (1987), *Żeromski*, Warszawa.

Jochymek R. (2004), *W zwierciadle biografii. Współczesna biografia literacka na przykładzie utworów Joanny Siedleckiej, Agaty Tuszyńskiej, Barbary Wachowicz*, Warszawa.

Kowalewska-Dąbrowska J. (2016), *Co znaczy słowo „dom” w poezji Anny Kamińskiej*, w: *Słowa bez tajemnic. Słowa w systemie i tekście t. 1*, red. B. Milewska, D. Maryn-Stachurska, Gdańsk.

Kopaliński W. (2007), *Słownik symboli*, Warszawa.

[NE PWN] *Nowa encyklopedia powszechna PWN* (1995–96), Warszawa.

Olszewska M.J. (2005), *Bogactwo wrażeń i próba ich wyrażania w „Zapiskach z podróży” Stefana Żeromskiego*, w: *Światy Stefana Żeromskiego. Studia*, red. M.J. Olszewska, G.P. Bąbiak, Warszawa.

Sękowska E. (1999), *Obraz domu i sąsiedztwa w „Panu Tadeuszu”*, w: *Mickiewicz i Kresy. Rozprawy przedstawione na międzynarodowej sesji naukowej w Krakowie, 4–6 grudnia 1997*, red. Z. Kurzowa, Z. Cygal-Krupowa, Kraków.

[SJP PWN] *Słownik języka polskiego PWN* (b.d.), <https://sjp.pwn.pl>.

[SJP Dor] *Słownik języka polskiego* (1958–1969), red. W. Doroszewski, Warszawa.

[SL XIX] *Słownik literatury polskiej XIX wieku* (1994), red. J. Bachórz, A. Kowalczykova, Wrocław.

Sławiński J. (1998), *Dzieło, język, tradycja*, w: „Klasyki Współczesnej Polskiej Myśli Humanistycznej”. Tom 2: *Prace wybrane Janusza Sławińskiego*, red. W. Bolecki, t. 2, Kraków.

[WSJP] *Wielki słownik języka polskiego*, <http://www.wsjp.pl>.

Zawada A. (1995), *Dwudziestolecie literackie*, w: „A To Polska Właśnie”, Wrocław.

Streszczenie

Językowa kreacja domów wielkich Polaków w „Opowieściach Barbary Wachowicz” Część II: H. Sienkiewicz i S. Żeromski – wielcy prozaicy

Kreacja analizowanych domów Henryka Sienkiewicza i Stefana Żeromskiego w opowieściach biograficznych B. Wachowicz okazała się głęboko zakorzeniona w polskiej kulturze i silnie związana ze światopoglądem pisarki, która uważa, że to rodzinny dom wyposaża człowieka w trwałe wartości, przygotowuje go do służby drugiemu człowiekowi i ojczyźnie. W każdej z części „Opowieści Barbary

Wachowicz” wypowiadają się liczne osoby – i to z ich punktu widzenia prezentowane jest spojrzenie na dom bohaterów, ale z wyraźnie dominującym głosem odautorskim. Wynikiem językowej kreacji tak wielu miejsc zamieszkania jest wielowymiarowy obraz wielu domów pisarzy, pełniący w badanym cyklu różne ważne funkcje. Za najważniejsze wśród nich należy uznać funkcję poznawczą i edukacyjną oraz towarzyszącą im funkcję wartościującą i estetyczną.

Słowa kluczowe: dwór polski, wielcy Polacy, polifonia, reportaż

Summary

The linguistic creation of the great Poles' houses in “Opowieści Barbary Wachowicz”.

Part I.: A. Mickiewicz and J. Słowacki – the great prose writers

The creation of analyzed houses Henryk Sienkiewicz's and Stefan Żeromski's biographical stories turned out to be deeply anchored in Polish culture and strongly connected with the author's outlook on life. The point of view that it is a family house that equips people with lasting values, prepares them to serve other people and their homeland. In biographical stories, a clear narrator's voice. This narrative approves of a certain axiological system such as love to the homeland, traditionalism as well as shows reluctance against something new, distinguishing in the diversity of the manner of speaking. Linguistic creation of the houses of the great Poles is formed by many factors. Among many of them a dominant role is played by the plurality of the viewpoints connected with the plurality of narrators completing the author's narration. Different compositional designs are used in the description of the houses of the authors. However, the degree of the particularity of the creation of the houses of the great Poles and their houses or flats inscribed in the analyzed tales is each time different and depends on many factors, especially on the fact if the house was maintained until our times and if the historical materials from the past still exist.

Keywords: a family house, the houses of the great Poles, polyphony, reportage